

Bediüzzaman'ın tefsir anlayışı

Bediüzzaman'ın tefsir anlayışı - I

Giriş

Dünyada gerçek vahiy olan bir tek kitap vardır, o da Kur'ân'ı Kerim'dir. Nazil olduğu günden beri, onda ne bir eksiklik hissedilmiş, ne de bir ilavede bulunulmuştur. Çünkü Kur'ân'ı Kerim'i indiren Allah, onu koruyan da Allah'tır.¹

"Bu hüküm elbetteki sahifelerde vardır; İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde"² âyetinin ifade ettiği gibi gözlerden kaybolarak tarihe karışmış bulunan geçmiş ümmetlerin kültürleri hakkındaki tek doğru kaynağımız yine Kur'ân'ı Kerim'dir. Zira Kur'ân her şeyin hülâsasını bize bildirmiştir. Kur'ân'ın nüzulünden sonra gelen nesiller, Kur'ân'ı okudukları zaman kendilerini semadan indirilmiş bir sofrada buldular ve Kur'ân'ın öngördüğü uygarlığı insanlığa sundular.

Fakat Kur'ân'la şereflenen Müslümanlar, Hicri 5. asırdan itibaren bu semavi sofradan yeterince istifade edemediler. Kur'ân uygarlığını temsil edemediler. Sanki Kur'ân'ın canlı olan mesajı bir anda durdurulmuş, toplumsal bir hastalık olan taklid kapıları açılmış, Risâlet-i Muhammediye (asm) adeta besleyici kanalları kurumuş bir nehir, ya da parlaklığı kaybolmuş bir yıldız haline gelmişti.³

Bilindiği gibi cahiliye dönemi insanları, Kur'ân nazil oldukça, onu işitmek için kulaklarını tıkırlar, onu dinleyenlere engel olmak için de, gürültü yaparlar ve Hz. Peygamberi tekzip ederlerdi. Bu durumdan rahatsız olan Allah Resulü şu şekilde şikâyetinde bulunuyordu: "Ya Rab, kavmim bu Kur'ân'ı yalnız bıraktılar, ona iltifat etmediler. İnsanların gelmesini engellediler."⁴ Denebilir ki, bu âyet günümüz Müslümanlarına da bakıyor. Ancak bir farkla ki, günümüz Müslümanları, Kur'ân'ı huşû ile dinledikleri halde, akılları uyuşmuş, davranışları Kur'ân'ın öngördüğü hayat ikliminden uzaklaşmıştır.

Kur'ân'a bağlanan, Kur'ân'ı çok süslü kutularda muhafaza eden Müslümanlar cahil ve vahşet sahralarında, Kur'ân'ın öngördüğü medeniyet ise, kendisine sahip çıkacak birilerini bekliyor... Beş para etmez metaların satıldığı ve teşhir edildiği fuarlarda Kur'ân medeniyetini tanıtıcı bir tek panonun bulunmaması Müslümanların acı durumunu açıkça göstermektedir. Kur'ân'ın bir müfessiri olarak 20. asırda bulunmuş olan Bediüzzaman Said NURSİ, Kur'ân'dan uzaklaşan Müslümanların tekrar Kur'ân'a dönebilmeleri için yapılması gerekenler hususunda açıklamalarda bulunmuştur.

Kur'ân'ın tarifi ve tefsiri

Bediüzzaman, ilk önce Kur'ân'ı tarif etmekle Kur'ân'ı anlatmaya başlar. Risâle-i Nur'un bir çok yerinde Kur'ân'ın değişik tariflerine yer vermektedir. Bu tariflerde, Kur'ân'ın gerçek özelliklerine temas ettiği gibi, tefsir ilminin temel prensiplerine ve Müslümanların Kur'ân'a nasıl bakmaları gerektiğine de işaret etmiştir. İhlas fıskıran "İşaratü'l-İ'caz" adlı nadide

tefsirinin başında zikrettiği tarifte şu önemli noktalara temas etmektedir.

1. Kur'ân şu kâinat kitabının ezeli bir tercümesidir.
2. Kur'ân, gayb ve şehadet kitaplarının müfessiridir.
3. Ayrıca Kur'ân, yerde ve gökte gizli olan esma-i ilahiyenin mânevî hazinelerinin keşşafıdır.
4. Olayların altında gizli bulunan hakikatlerin miftahıdır.
5. Ayrıca Kur'ân, âlem-i gaybın âlem-i şehadetteki lisanıdır.
6. Ayrıca Kur'ân, âlem-i gayb cihetinden gelen ezeli hitapların ve Rahmanî iltifatların hazinesi durumundadır.
7. Kur'ân mânevî İslâm âleminin güneşidir, ahiret âlemlerinin de mukaddes haritasıdır.
8. İnsaniyet âleminin mürebbisidir ve insaniyet-i kübra olan İslâmiyetin mâ ve ziyasıdır.
9. İnsanlığın aradığı gerçek hikmet Kur'ân'dadır. Kur'ân, insaniyeti saadete sevkeden hakiki bir müşittir.
10. Kur'ân insanlara bir şeriat kitabı, bir dua, bir hikmet ve ubudiyet kitabı olduğu gibi, aynı zamanda bir zikir, bir fikir ve bir emir ve davet kitabıdır.
11. Hasılı Kur'ân, insanın bütün mânevî ihtiyaçlarına cevap verecek bir çok kitabı tazammum eden câmi bir kitab-ı mukaddestir.⁵

Bediüzzaman, ufku dar olan bir ferdin anlayışından çıkan bir eserin, böyle çok yönlü bir kitap olan Kur'ân'a hakkıyla tefsir olamayacağını vurgulamıştır. Ona göre, Kur'ân'ın müfessiri, yüksek bir deha sahibi nazif bir ictihada malik ve velâyet mertebesinde bir zat olmalıdır. Fakat bu zamanda bu özellikleri taşıyan bir şahsın bulunması zor olduğu için, bu özellikler ancak bir şahs-ı mânevîde bulur.⁶ Ona göre Kur'ân'ı ancak böyle bir şahs-ı mânevî tefsir edebilir. Çünkü "cüzde bulunmayan küllde bulunur" Kaidesine, her fertte bulunmayan bu gibi şartlar bir heyette bulunabilir.

Tefsiri olumsuz yönde etkileyen unsurlar

Elbetteki Kur'ân'ı anlamaya çalışmak her mü'minin en önemli meselesi olmalıdır. Fakat zamanla müminlerle Kur'ân arasında kalın bir duvar örülmüştür. Müslümanlar Kur'ân'ı okuyorlar fakat anlamıyorlar. Müslümanların bu tavırları onları ehl-i kitabın durumuna düşürmüştür. Allah şöyle buyuruyor: "Onların içinde ümmiler (okur-yazar olmayanlar) vardır ki, kitabı bilmezler, bütün bildikleri bir takım kuruntulardır. Onlar sadece zan içinde bulunurlar."⁷

O halde ehl-i kitap için Kur'ân'da zikredilen bu hastalığın günümüz Müslümanlarının düşüncesinde yerleştiğini söyleyebiliriz. Birkaç asırdır, Müslümanlar Kur'ân'ı okudukları halde düşünmezler ve anlamaya çalışmazlar. Bu tür ümmilik, ümmet arasında taklide, medeniyet kuramamaya ve Kur'ân'ı yanlış anlamaya yol açmaktadır. Bediüzzaman, ümmetin Kur'ân'ı anlamasını olumsuz yönde etkileyen, başka bir ifadeyle, tefsiri olumsuz yönde etkileyen birçok sebep zikretmektedir. Bunları kısaca şu şekilde ele alabiliriz.

1) İsrailiyat

Tefsiri olumsuz yönde etkileyen temel unsurların başında İsrailiyat gelir. Bediüzzaman'a göre bir kısım İsrailiyat İslâm dairesine girmekle, "din" adı altında görünerek fikirleri karıştırmaya başladı. Ümmi olan Araplar, İslâmı kabul edince, bütün kabiliyetlerini İslâmî öğrenmeye hasretmişlerdi. Arapların hassas olan zevklerine, tabii mizaçlarına ilham veren geniş ve sakin olan çevreleriydi. Fitratlarını terbiye eden de sadece Kur'ân'ı Kerim'di.

Araplar hayatlarına bu minval üzere devam ederken diğer kavimleri İslâma sokarak onları adeta yutmaya başladılar. Fakat Müslüman olan kavimlerin malumatları da netice itibarıyla İslâma girmiş oldu. Aslı ve esası olmayan İsraili

haberler, Vehb b. Münebbih ve Kabu'l-Ahbar gibi şahsiyetlerin Müslüman olmasıyla, arapların hayalinde ma'kes bulmaya başladı.

Diğer taraftan İsrailiyat İslâmın temel prensipleriyle çelişmediği için mücerred hikâyeler şeklinde rivâyet edilerek tenkitsiz bir şekilde dinlenmeye başladı. Fakat ne yazık ki, zamanla bu hurafeler hak ve doğru telakki edilerek Kur'ân ve sünnetin bazı işaretlerine de kaynak kabul edildiler. Zahirperest bazı alimler de, bir kısım âyet ve hadisleri İsrailiyata tatbik ederek, tefsir ilmine saktular.⁸

2) Yunan felsefesi

Bediüzzaman'a göre, tefsiri olumsuz yönde etkileyen unsurlardan biri de "Yunan Felsefesi"dir. Abbasi Halifesi Me'mmun döneminde Yunan Felsefesiyle ilgili kitaplar iyi niyetle tercüme edilmişti. Ancak temelinde birçok masal ve hurafe bulunan bu felsefe, Arapların saf fikirlerine karşınca onları tahkikten taklide sevketti. Bediüzzaman burada Arapları kısmen ağır bir dille tenkid etmektedir. Ona göre Araplar, ab-ı hayat olan İslâmı kendi tabii zekâlarıyla anlamaya kabil iken, Yunan Felsefesine talebe olmaya tenezzül ettiler. Oysa Yunan Felsefesi, Arapların zihinlerini doyuracak ölçüde hurafelerden arınmış değildi.

Kuşkusuz Yunan hikmeti ile İsrailiyatın İslâm kültürüne karışmasından rahatsız olan ve bunu önlemeye gayret eden İslâm alimleri de vardı. Ancak bunlar teşebbüslerinde muvaffak olamadılar. Sonuçta neler oldu?

Bu iki kapının açılmasıyla zahirperest bilginler, Kur'ân'ın nakliyatını İsrailiyat, akliyatını da Yunan hikmetine tatbik ettiler. Sonuçta, zahirperest bir kısım bilginler Kur'ân ve Sünnet ile İsrailiyat arasında münasebet kurmaya çalıştılar. Ayrıca, Kur'ân ve Sünnetin gerçek akliyatı ile, sahte olan felsefe arasında bir benzerlik kurdular ve bunları Kur'ân ve Sünnete tefsir yaptılar.⁹

Bediüzzaman'a göre, eğer İsrailiyatı ve Yunan Felsefesini Kur'ân'a tatbik etmekten maksat Kur'ân'ın tezkiyesi ise bu abestir. Zira Kur'ân aklın ve naklin tezkiyesine muhtaç değildir. Aksine eğer akıl yada nakil Kur'ân tarafından tezkiye edilmezse, muteber olmazlar. Çünkü Kur'ân'ın mânâları süreyya gibidir. Süreyyayı serada değil, semada aramak gerekir. Kur'ân'ın mânâlarını da sadeflerinde aramak lâzımdır. Yoksa karmakarışık olan kendi cebinde ararsan bulamazsın.¹⁰

3) Terğib ve terhib

Bediüzzaman'a göre, Kur'ân'ın Müslümanlar tarafından yanlış anlaşılmasına sebep olan unsurlardan biri de aşırı terğib ve terhibtir. Bediüzzaman, İslâm alimlerini terğib ve terhib konusuna iten asıl sebebin "mübalâğa" denilen bir hastalık olduğunu ifade eder. O'na göre mübalâğa ihtilalcidir. İnsanın tabiatında varolan mübalâğa meyli, hayali hakikat göstermek istidadındadır. Hatta mübalâğa karakteriyle iyilik yapmak kötülük yapmaktan farksızdır. Bir ilacı haddinden fazla kullanmak hastalığa yolaçtığı gibi, mübalâğalı terğib ve terhibler de dinin yanlış anlaşılmasına vesile olur. Meselâ, gıybeti adam öldürmekle eşit ve ayakta bevletmeyi zina derecesinde göstermek veya bir dirhem tasadduk etmeyi hac ibadetiyle denk tutmak gibi müvazenesiz sözler, adam öldürmeyi ve zinayı hafif göstermek, ayrıca hac ibadetinin kıymetini tenzil etmek demektir.¹¹

Bediüzzaman bütün bunları gözönünde bulundurarak özetle şöyle der: "O halde Müslümanlar herşeyin kıymetine kanaat edip mübalâğa yapmamak mecburiyetindedirler. Zira mübalâğa kudrete iftiradır. İhsan-ı ilahiden fazla ihsan ihsan değildir. Bir meseleyi ihsan-ı ilahiyle anlatmaya kanaat etmek farzdır. Bir tek hakikat binlerce hayale tercih edilir. Hakikat zengindir; kalbi aydınlatmak için başka şeylere muhtaç değildir. Kur'ân'ın tefsiri olan sahih hadisler bize kâfidir. Ayrıca mantığın mizanıyla tartılmış bulunan doğru tarihe de kanaat ederiz. Öyle ise terğib veya terhib için bazı mevzu hadislerin avam tarafından İbni Abbas gibi zatlara isnad edilmesi büyük bir cehalettir."¹²

4) Hakikat ve mecaz

Bediüzzaman'a göre tefsiri olumsuz yönde etkileyen unsurlardan biri de "her hakikatı mecaz her mecazı da hakikat göstermeye çalışmaktır. Çünkü mecaz ilmin elinden ceclin eline düşerse hakikata dönüşür ve hurafelere kapı açar. Öyle ise herşeyin zahirine göre hükmetmemek lâzımdır. Araştırmacı, dalgıç gibi olmak mecburiyetindedir. Yani zamanın

tesirlerinden kurtulmak, mazinin derinliklerine girmek, mantığın tarazisiyle tartmak böylece herşeyin kaynağına inmek mecburiyetindedir.”

“Her kelimenin hakiki mânâsının üstünde bir sikkesi bulunmak lâzım gelir. O sikkeyi teşhis eden şey ise, şeriatın maksatlarından hasil olan mücerred hüsündür. Mecaz, ancak belâgatın şartları dahilinde kullanılabilir. Değilse mecazı hakikat, hakikatı mecaz göstermek cehaletin güçlenmesine yardımcı olmaktır”¹³

Hakikat ve mecazın kullanılması konusunda ifrat ve tefritten kaçınılması gerektiğini ifade eden Bediüzzaman, hakikatın ışık veren bir fitil, mecaz ise ışığı arttıran bir şişe mesabesinde olduğunu vurgulamaktadır. O’na göre Kur’ân’ın belagatını örten unsurlardan biri de sırf zahire bakıp mânâyı gözardı etmektir. Bu zahirperestlere göre, aklen hakikat mümkün ise mecaza gitmemek gerekir. Bunlar mecaza gitseler bile sadece mealini alırlar Bu yüzdendir ki, âyet veya hadislerin tefsir ve tercümelemleri onlardaki hüsün ve belâgatı göstermez.¹⁴

Bediüzzaman sonuçta şu hükme varıyor: “Herşeyi zahirine hamleden zahirilerin kokmuş mesleklerinin bir sonucu olan tefrit ne ise, her şeye mecaz nazariyle bakıp batınlılığı netice veren ifrat da o derece zararlıdır. İfrat ve tefriti kırarak orta yolu gösterecek olan sadece şeriat felsefesi, belâgat, mantık ve hikmettir. Hikmetin şerri varsa da, ‘şerr-i kalil için hayr-ı kesiri terketmek şerr-i kesir olduğundan’ Hikmetin terkedilmemesi gerekir.”¹⁵

Kalblerin üzerindeki kilitler

Kuşkusuz günümüz Müslümanlarının en büyük sorunu, Kur’ân’ı tefekkür edememeleridir. Allah şöyle buyuruyor: “Kur’ân’ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalblerinin üzerinde kilitleri mi var ki hiçbir hakikat gönüllerine girmiyor?”¹⁶ Peki Müslümanlar, kalbleri üzerindeki bu tefekküre engel kilitleri nasıl kıracaklar? Öyle anlaşılıyor ki, günümüz Müslümanlarının tefekkür kilidini kıramamalarının en büyük belirtisi, Kur’ân’ın emirlerini gözardı edip dinlememeleridir. Deyim yerindeyse, Kur’ân bir vadide, Müslümanlar başka bir vadide.

Bediüzzaman bunun sebeplerini hak ve kuvvetin değişken egemenliklerine bağlamaktadır. Ona göre Hicri 5. asırdan itibaren İslâm dünyasında hak değil kuvvet hakim durumdaydı. Bu yüzden o dönemlerde, kişinin kendi mesleğine muhabbet etmesinden çok, başkasının mesleğine husumet etmesi esastı. Hatta o dönemlerden ta 12. Hicri yüzyılın sonlarına kadar mezhep ve meşrebleri yaşatan ekseriyetle ya taassup yada tekfir ve safsataydı. Bu durum o derece ileriydi ki eğer birisi taassubu terkederek ümmetin icma ve tesanüdünü kabul edecek olursa mezhebini veya mesleğini değiştirmek zorunda kalırdı. Oysa şeriatın kabul ettiği şey, taassup yerine hak, safsata yerine bürhan ve başkasını tekfir yerine istişare etmektir.¹⁷

O halde denebilir ki, asırlardır İslâm dünyasının çekmekte olduğu sıkıntının asıl sebebi Kur’ân’ı ve Sünneti anlamamak, diğer taraftan bu sahada yazılan kitapların Kur’ân’ın içindeki hakikatlere perde olmalarıdır. Bediüzzaman’ın ifadesiyle sıkıntının en büyük sebebi “mehazdeki kudsiyetin” gözardı edilmesidir. O, konuyu özetle şöyle dile getirir:

“İslâmın yüzde doksanını oluşturan zaruri hükümler, Bizzat Kur’ân’ın ve onun tefsiri olan sünnetin malıdır. İctihaddan kaynaklanan hilâfi mes’eleler ise, yüzde on nisbetinde olup ikisi arasında kıymet bakımından çok fark vardır. İctihaddan kaynaklanan hilâfi meseleler altın ise, zaruri hükümler birer elmas sütundur. Acaba doksan elmas sütunu on altının himayesine vermek caiz midir? Bilinmelidir ki, halkı, Kur’ân’ın emirlerini dinlemeye ve onlara uymaya sevkeden şey, kaynaktaki kudsiyettir. Bu yüzden müçtehidlerin kitapları cam gibi Kur’ân’ı göstermeli, gölge olmamalıdır.”

“Eğer zaruriyat-i diniye anlatılırken doğrudan doğruya Kur’ân gösterilseydi zihinler tabii olarak kudsiyete intikal ederdi. Müçtehidlerin kitapları birer şeffaf cam tarzında olmak lâzım gelirken zamanla ve mukallidlerin hatası yüzünden paslanıp Kur’ân’a perde olmuşlardır.”¹⁸

Bediüzzaman konuyu daha özlü bir şekilde ifade ederek şöyle der: “Kur’ân ayine ister, vekil istemez.”¹⁹ Peki, halkın nazarını kitaplardan alıp doğrudan doğruya Kur’ân’a çevirmenin yolu var mıdır?

Dipnotlar

1. Hicr, 14/9.

2. A'la,67/18-19.

3. Kur'ân'ın anlaşılmasının sebepleri hakkında fazla bilgi için bkz. Muhammed Gazali, Kur'ân'ı anlamada Yöntem, Tercüme: Dr. Emrullah İşler, Ankara, 1993.

4. Furkan, 25/30

5. Tarif için bkz. Bediüzzaman Said Nursî, İşaratü'l-İ'caz, s.15, Yeni Asya Neşr., İst., 1994.

6. İşaratü'l-İ'caz, s.,13.

7. Bakara, 2/78.

8. Bediüzzaman, Muhakemet, s.16-17, İst., tarihsiz.

9. Muhakemat, s. 17-18.

10. Muhakemat, s. 18.

11. Muhakemat, s. 27-28.

12. Muhakemat, s. 21-22.

13. Muhakemat, s. 22-23.

14. Muhakemat, s.68.

15. Muhakemat, s. 22-23

16. Muhammed, 47/24.

17. Muhakemat, s. 30-33

18. Bediüzzaman, Sünûhat (Osman İca, Asar-ı Bediye'nin içinde), s. 135, İst., tarihsiz

19. Bediüzzaman, Lema'at (Sözler'in sonunda), s. 656.

Bediüzzaman'ın tefsir anlayışı - II

Kur'ân'ı öne çıkarmak Bediüzzaman hiçbir konuda ümitsiz olmadığı gibi Kur'ân'ın öne çıkarılarak, hakikatlarını örten perdelerin kaldırılabilmesi konusunda da ümitsiz değildir.

Ona göre halkın nazarını doğrudan doğruya Kur'ân'a çevirmenin üç yolu vardır. Birincisi; müelliflerin hak ettikleri derin saygıyı tenkid ile kırmak Kur'ân'ı görmemize engel olan o perdeyi kaldırmaktır. Bu zülümdür ve insafsızlıktır. İkincisi ise, selef âlimlerinin kitaplarında olduğu gibi, şeriat ve fıkıh kitaplarını birer tefsir şekline çevirip içinde Kur'ân'ı göstermektir. Meselâ, bir adam İbn-i Hacer'in bir kitabına baktığı zaman, Kur'ân'ın ne dediğini anlamak maksadiyle bakmalı, yoksa "İbn-i Hacer ne diyor" diye bakmamalıdır. Üçüncü bir yol ise, ehl-i tarik'in yaptığı gibi, halkın nazarını o perdenin üstüne çıkarıp Kur'ân'ı göstermektir.²⁰

Bediüzzaman bu meseleyi yazdıktan sonra bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i (asm) görür. Rasulüallah (asm), kendisine Kur'ân getirildiği sırada kıyam ederler. Bediüzzaman der ki: "O dakikada şu kıyamın ümmeti irşad için olduğu birden hatırıma geldi. Bilâhere bu rüyayı sülehay-ı ümmetten bir zata hikâye ettim, şu suretle tabir etti: Bu büyük bir işaret ve beşarettir ki, Kur'ân-ı Azimü'ş-şan lâyük olduğu mevki-i muallayı bütün cihanda ihraz edecektir."²¹

Tefsirin kısımları

Bediüzzaman Risâle-i Nur'un bir çok yerinde tekrar ile "Risâle-i Nur Kur'ân'ın çok kuvvetli, hakikî bir tefsiridir" der. Risâle-i Nur'un bilinen tefsirlerin tarzında bir kitap olmadığını gören bir kısım hocalar ve bazı muhalif insanlar ise "Risâle-i Nur bir tefsir değildir" demişlerdir. Bediüzzaman bu itiraza açıklık getirmek için iki kısım tefsir bulunduğunu ifade eder. Özetle şöyle der:

"Birisî malûm tefsirlerdir ki, Kur'ân'ın ibaresini ve kelime ve cümlelerinin mânâlarını beyan ve izah ve isbat ederler. İkinci kısım tefsir ise, Kur'ân'ın imanî olan hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan ve izah ve isbat etmektir. Bu kısmın pek çok ehemmiyeti vardır. Zahir malûm tefsirler bu kısmı bazen mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risâle-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannid feylesofları susturan bir mânevî tefsirdir."22

Gerçekten de, Kur'ân'ın kelimelerini ayrı ayrı inceleyerek lûgat ve istilâhî mânâlarını araştıran ve bu şekilde Kur'ân cümlelerine mânâ vermeye çalışan klasik tefsirler pek çoktur. Denebilir ki, çağımızda bu anlamdaki tefsirlere ümmetin ihtiyacı yoktur. Ancak çağın asıl problemi olan iman zaafına Kur'ân'dan reçeteler sunan tefsirlere şiddetli ihtiyaç vardır. İşte Risâle-i Nur, Kur'ân'ı Kerim'in asrımızın ihtiyaçlarına cevap veren ayetlerini tefsir etmiş ve bu konuda makûl çözümler üretmiştir.

Bediüzzaman "Kur'ân'ın bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eder"23 düşüncesinden hareketle müfessirleri bu konuda uyarmaktadır. O'na göre Kur'ân'a tefsir yazmak kolay değildir. Zira Kur'ân'ı tefsir etmek isteyen bir kimse öncelikle Kur'ân'ın bir kısmının diğer bir kısmını tefsir ettiğini nazara almalı, Kur'ân âyetlerini doğru bir şekilde muvazene ve muhakeme etmelidir. Böyle yapmadığı takdirde Bektaşî'nin durumuna düşmekten kurtulamaz, diyerek Kur'ân'ın "kendi kendisini tefsir" özelliğini gözardı eden müfessirleri tatlı bir espiriyle tenkid etmiştir. Rivayete göre Bektaşî, namazı terk etmesine mazeret olarak "Kur'ân'da 'LA TAKRABU'S-SALAT' diyor, ilerisi için de hafız değilim" demiş ve hakikata karşı maskara olmuştur.24

Bediüzzaman'a göre müfessirler Kur'ân'ın hakkını vermelidirler ki, onların tefsirleri Kur'ân'ın kıymetini azaltmasın. Diğer taraftan, Kur'ân'ı bir biyoloji, ya da bir coğrafya kitabına benzeten ve Kur'ân'a yakışmayan bir üslûpla Kur'ân'a tefsir yazmaya çalışanları da tenkit ederek özetle şöyle der: "Belâgata uygun olmayan bir tarz ile Kur'ân'ı tevîl etmek doğru değildir. Zira Kur'ân'ın mânâları hak olduğu gibi, ifade tarzı dahi belîğane ve ulvîdir"25 "Güya serbest herbir âyetin ekser ayetlere bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü var. Kur'ân içinde binler Kur'ân bulunur ki, her bir meşreb sahibine birisini verir."26

Risâle-i Nur Kur'ân'ı öne çıkardı mı?

Bediüzzaman, meslek ve meşrebini azamî ihlâs üzerine bina etmiştir. Bu duruma göre kendi ifadesiyle, "değil benlik, enaniyet, dünya saltanatı da verilse baki bir mesele-i imaniyeyi o saltanata tercih etmek azamî ihlâsın iktizasıdır. Meselâ harb içinde, avcı hattında düşmanın top gülleleri arasında Kur'ân'ı hakim in tek bir âyetinin, tek bir harfinin, tek bir nüktesini tercih ederek o güller içinde Habîp kâtibine "Defteri çıkar" diyerek, at üstünde o nükteyi yazdırmış. Demek Kur'ân'ın bir harfinin, bir nüktesini, düşmanın güllerine karşı terk etmemiş."27

İşte Bediüzzaman, Kur'ân'ın bir tek harfinin bir tek nüktesi için ölümü göze alan bir müfessir edasıyla Kaynağın kudsiyetini muhafaza etmek için, yazdığı altı bin sayfalık Nur külliyyatının Kur'ân'a ayna olmasını sağlamaya çalışmıştır. O bütün kitaplarında "mehazdeki kudsîyetin muhafazası" prensibine bağlı kalmıştır. Kendi ifadesiyle şunları kaydeder: "Ben görüyorum ki, Kur'ân'ın hakikatlerine ait bazı kemâlât, o hakikatlere dellâllık eden vasıtalara veriliyor. Bu ise yanlıştır. Çünkü mehazın kudsiyeti çok bürhanlar kuvvetinde tesirât gösteriyor. Onunla ahkâmı umuma kabul ettiriyor. Ne vakit dellâl ve vekil gölge etse, yani onlara teveccüh edilse o mehazdaki kudsiyetin tesiri kayboluyor"28

Bu düşünceden hareketle bir çok yerde kendi nefisini ziyadesiyle yererek Kur'ân'a ve imana hizmet noktasında kendisinin de sadece bir nefer olduğunu göstermek ve Kur'ân'ı öne çıkarmak için azamî gayret sarfetmiştir. Bu arada, talebeleri tarafından kendisi hakkında beslenen bütün hüsn-ü zanları bu noktanın hatırı için te'vil etmiştir. Meselâ, kendisinden biyografisini isteyen Yeşil Salih adlı bir şahsa gönderdiği mektupta tevazuun zirvesinde olduğunu gösterir ve şöyle der:

“Tarihe geçmek ve bu asır alimlerinin içinde kendi şahsımı nesl-i atıye göstermek ve bildirmek ne isterim ve ne de liyakatim var. Cenab-ı Hakk’a hadsiz şükrederim ki, beni kendime beğendirmemiş, dehşetli kusurlarımı bana göstermiştir. Yalnız bir cihet var ki, Risâle-i Nur bu vatana ve bu millete pek büyük menfaati, mahkemelerin ve ehl-i vukufun müttefikan kararlarıyla tahakkuk etmiş. Bu nokta-i nazardan, benim ehemmiyetsiz, bîçare, perişan ve çok kusurlu şahsiyetim değil, belki yalnız Kur’ân’ın malı olan Risâle-i Nur namına sizin suallerinize cevap için bazı işaretler ederim.”²⁹ Bediüzzaman, yine mehzazdeki kudsiyetin muhafazası için bugüne kadar hiçbir müellifte görülmeyecek derecede büyük bir tevazu göstererek, telif ettiği Risâle-i Nur eserlerinin Kur’ân’ın malı olduğunu ifade ediyor. Risâle-i Nur’a itiraz eden bir hocanın itirazı sebebiyle yazdığı mektupta özetle şöyle der: “Bu zamanda milyonlar fedakârları bulunan meslek, dehşetli dalâlet hücumuna karşı zâhiren mağlubiyete düştükleri halde, benim gibi yarım ümmi ve daima tarassut altında bulunan bir adam, elbette dalâlete karşı galibane mukavemet eden Risâle-i Nur’a sahip olamaz ve onunla iftihar edemez. Belki Risâle-i Nur, doğrudan doğruya Kur’ân-i hakimin bu zamanda bir mucize-i maneviyesi olarak rahmet-i ilâhiye tarafından ihsan edilmiştir. O adam (kendisini kastediyor), binler arkadaşıyla beraber o hediye-i Kur’ân’iyeye el atmışlar. Her nasılsa birinci tercümanlık vazifesi ona düşmüştür. Risâle-i Nur’un onun fikrî ve ilmî zekâsının eseri olmadığına delil, Risâle-i Nur’un öyle parçaları vardır ki, bazı altı saatte, bazı bir saatte, bazı on dakikada yazılan Risâleler var.”³⁰

Görülüyor ki, Bediüzzaman yazdığı eserlerin Kur’ân’a perde olmaması için ilginç bir üslûp ve yeni bir metod takip etmiştir. O’nun bütün amacı kaynağın kudsiyetine perde olmamak, aksine ayine olmaktır. Nitekim Risâle-i Nur’daki kuvvetin tesirini soranlara verdiği cevapta özetle şöyle diyor: “Şeref, icaz-ı Kur’ân’a ait olduğundan ve bana ait olmadığından bilâperva derim, yazılan Sözler tasavvur değil, tasdikdir. Teslim değil imandır. Marifet değil şehadettir, şuhuddur. Taklid değil tahkikdir. İltizam değil izandır. Tasavvuf değil hakikattir. Dâvâ değil dâvâ içinde bürhandır. Elhasıl yazılarımda ne kadar güzellik ve tesir bulursa ancak temsilat-i Kur’ânîyenin lemaatındandır. Benim hissem yalnız şiddet-i ihtiyacımın taleptir ve gayet acizimle tazarrumdur. Dert benimdir, deva Kur’ân’ındır.”³¹

Bediüzzaman Kur’ân için yaşadı

Kur’ân’ın bir tek harfinin bir tek nüktesi için şehid olmayı göze alan Bediüzzaman Kur’ân için yaşamıştır, denebilir. O “Kur’ân’a ait her şey gözeldir, kıymetlidir. Zahiren ne kadar küçük olursa olsun kıymetçe büyüktür”³² düşüncesinden hareketle Kur’ân’ı öne çıkarmak, onu yüceltmek ve anlatmak için uzun bir ömür harcamıştır. O adeta Kur’ân’ı terennüm etmiştir. Çünkü ona göre Kur’ân kâinatın ruhu ve akılı hükmündedir. Kendi ifadesiyle şöyle der:

“Nasıl ki hayat kâinattan süzölmüş bir hülâsadır ve şuur ve his dahi hayattan süzölmüş hayatın bir hülâsasıdır ve akıl dahi hayatın halis ve safi bir cevheri ve sabit ve müstakil zatıdır. Öyle de, maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (asm) dahi hayattan süzölmüş en safi hülâsasıdır. Belki maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (asm) - asarının şehadetiyle- hayat-ı kâinatın hayatıdır ve Risâlet-i Muhammediye (asm) şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur ve vahy-i Kur’ân dahi, - hayattar hakikatının şehadetiyle- hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklısıdır. Evet, evet, evet... Eğer kâinattan Risâlet-i Muhammediye’nin nuru çıksa gitse, kâinat vefat edecek. Eğer Kur’ân gitse kâinat divane olacak ve küre-i arz kafasını, aklını kaybedecek; belki şuuruz kalmış olan başını bir seyyareye çarparacak, bir kıyameti koparacak.”³³

Kur’ân-ı Kerim’i kâinatın ruhu ve akılı kabul eden bir anlayışla tefsir yazan Bediüzzaman, yazdığı eserlerde Kur’ân’a ayine olmakla kalmamış, aynı zamanda Kur’ân mücevheratını teşhir eden bir dellâl olmuştur.

Kur’ân’a kimler tefsir yazabilir?

Başta da söylediğimiz gibi, ufku geniş olmayan ferdlerin anlayışından çıkacak bir eser bihakkın Kur’ân’a tefsir olamaz. Çünkü bir ferd Kur’ân’ın hitaplarına muhatap olan insanların halet-i ruhiyelerine, maddiyatlarına ve cami oldukları ilimlere tek başına vakıf ve ihtisas sahibi olamaz. Öyle ise Kur’ân’ın müfessiri, yüksek bir deha sahibi ve nâfiz bir içtihadı malik, velâyet sahibi bir zat olmalıdır. Bu şartlar ise bu zamanda ancak yüksek bir heyetin şahs-ı manevisinde bulunabilir. Yani Kur’ân ancak bu yüksek meziyetleri haiz olan bir şahs-ı mânevî tefsir edebilir. Denebilir ki, Risâle-i Nur böyle bir heyetin tefsiri midir?

Bediüzzaman bu soruya cevap veriyor. Kendisi Kur’ân’ı tefsir edecek yüksek bir heyetin zuhurunu beklerken, birden bire

memleketi yıkacak bir zelzelenin arefesinde olduğunu fark etmiştir. “Bir şey tamamen elde edilmezse tamamen terk edilmez” düşüncesinden hareket eden Bediüzzaman ümmeti tefsirsiz bırakmamak için giriştiği teşebbüsleri şöyle dile getirir:

“Böyle bir zamanda acz ve kusurumla birlikte Kur’ân’ın bazı hakikatleriyle nazmındaki i’câzına dair bazı işaretleri tek başıma kaydetmeye başladım. Fakat Birinci Harb-i Umuminin patlak vermesiyle Erzurum’un ve Pasinler’in dağ ve derelerine düştük. O kıyametlerde, o dağ ve tepelerde fırsat buldukça kalbime gelenleri birbirine uymayan ibarelerle o dehşetli ve muhtelif hallerde yazıyordum. O zamanlarda, o gibi yerlerde müracaat edilecek tefsirlerin, kitapların bulunması mümkün olmadığından yazdıklarım yalnız şuhûdat-ı kalbiyemden ibaret kaldı. Bununla beraber, “İşaratü’l-İ’câz” adlı eserimi hakiki bir tefsir niyetiyle yazmadım. Ancak âlem-i İslâm’dan ehl-i tahkikin takdirlerine mazhar olduğu takdirde, uzak bir istikbalde yapılacak tefsire bir örnek ve bir me’haz olmak üzere o zamanın insanlarına bir yadigâr maksadiyle yaptım”³⁴

Daha sonraları savaştan kurtulan Bediüzzaman, cumhuriyetçilerin emriyle hapis ve sürgün hayatına mahkûm edilince arzu ettiği şekilde bir tefsir yazmaya veya yazdırmaya imkân bulamadı. Fakat Barla’nın dağ ve derelerine düşen Bediüzzaman, kamuoyunun bir tefsir beklediğinin bilincinde olarak Allah’ın lütfûyla ümmet için Risâle-i Nur’ları telif etmiş, böylece imana ve Kur’ân’a hizmet etmiştir. Ve Risâle-i Nur ehl-i tahkikin takdirlerine de mazhar olmuş bir tefsirdir. İki binin üzerindeki mahkemenin beraat kararları ve bilirkişi raporları, Risâle-i Nur’ların büyük takdir topladığının en büyük ifadesidir. Hatta kendisi Afyon mahkemesi müdafaatında, Risâle-i Nur’ların hakikî tefsir türünün en kuvvetlisi ve en kıymetdar olduğunu, ehl-i dirayet ve dikkat yüzbin insanın buna şahid olduğunu, Mısır, Şam ve Haremeyn-i Şerifeyn’in muhakkik âlimlerinin ve İstanbul ve sair yerlerin müdakkik hocalarının Nurları tasdik ettiklerini ifade etmiştir.³⁵

Bediüzzaman’ın ifadesiyle “Risâle-i Nur, hükema ve ulemanın mesleğinde gitmeyip Kur’ân’ın bir i’câz-ı mânevîsiyle herşeyde bir pencere-i marifet açmış, bir senelik işi bir saatte görür gibi Kur’ân’a mahsus bir sırrı anlamıştır ki, bu dehşetli zamanda hadsiz ehl-i ilhadın hücumlarına karşı mağlûp olmayıp galebe etmiştir.”³⁶

Dipnotlar

20. Sünûhat (Osmanlıca), s. 137.

21. Sünûhat, a.y.

22. Bediüzzaman, Şuâlar, s. 359,435., İst., tarihsiz.

23. Muhakemat, s. 13; Mesnevî-i Nuriye, s. 126.

24. Muhakemat, s. 13.

25. Muhakemat, s. 64.

26. Bediüzzaman, Sözler, s.124.

27. Bediüzzaman, Emirdağ Lâhikası, II, 218.

28. Mektubat, s. 307, Yeni Asya Neşr., İst., 1994.

29. Emirdağ Lâhikası, I, 159.

30. Bediüzzaman, Kastamonu Lâhikası, s. 149.

31. Bediüzzaman, Barla Lâhikası, s. 19. Yeni Asya Neşr., İst., 1994.

32. Bediüzzaman, Mektubat, s. 273.

33. Sözlür, s. 100.

34. İşaratü'l-İ'caz, s. 14. Yeni Asya Neşr., İst., 1994.

35. şuâlar, s. 359.

36. Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye, s. 8.